

DOM

Afsagt den 26. oktober 2006 af Retten i Århus, 5. afdeling i sagen

BS 5-851/2006

1. Det Islamiske Trossamfund i Danmark
2. Lighed og broderskabs forening
3. Det Arabiske Kultur Center
4. Det Islamiske Trossamfund på Fyn
5. Islamisk Oplysningscenter
6. Den Arabiske Venskabsforening og
7. Den Arabiske Kultur Forening

repræsenteret af Kasem Said Ahmad
(advokat Michael Christiani Havemann)

mod

Ansvarshavende redaktør Carsten Juste
og
Kulturredaktør Flemming Rose
Jyllands-Posten
(advokat Ole Ravnsbo)

Sagens baggrund og parternes påstande

Den 30. september 2005 indeholdt Morgenavisen Jyllands-Postens tillæg, KulturWeekend, en side med en 3-spaltet tekst, skrevet af kulturredaktør Flemming Rose med overskriften "Muhammeds ansigt". Teksten var anbragt midt på siden, og uden om teksten var 12 tegninger. Som bilag til denne dom gengives siden i nedfotograferet størrelse. Nummereringen af tegningerne er de sagsøgte. Nummereringen anført i parantes henviser til Rigsadvokatens nummerering, jf. nedenfor. På avisens forside blev artiklen annonceret med gengivelse af én af tegningerne (nr. 3). Artiklens tema blev endvidere behandlet i avisens leder.

Det Islamiske Trossamfund i Danmark og de 6 andre foreninger, der er nævnt ovenfor, (oprindeligt 19) og som alle er repræsenteret af Kasem Said Ahmad, har anlagt denne sag mod Jyllands-Postens ansvarshavende redaktør, Carsten Juste og avisens kulturredaktør, Flemming Rose.

Sagsøgernes påstande er følgende:

1. De sagsøgte idømmes hver størst mulig straf i medfør af straffelovens § 268, subsidiært jf. § 21, mere subsidiært i medfør af straffelovens § 267.
2. Hver af de sagsøgte tilpligtes til sagsøgerne at betale godtgørelse for tort i medfør af erstatningsansvarslovens § 26 på 50.000 kr. med tillæg af procesrente fra sagens anlæg.
3. De i tegningerne indeholdte æresfornærmende sigtelser om, at Islam, Profeten Muhammed og muslimer er eksponenter for og tilhængere af krig, kvindeundertrykkelse, kriminalitet og terror mortificeres i medfør af straffelovens § 273, stk. 1.
4. De sagsøgte tilpligtes - principalt in solidum, subsidiært alternativt - til sagsøgerne at betale et af retten fastsat beløb til dækning af omkostningerne ved kundgørelse af dommen i medfør af straffelovens § 273, stk. 2

De sagsøgte har principalt påstået sagen afvist, subsidiært frifindelse.

Sagens behandling

Sagen blev anlagt den 29. marts 2006 af de ovenfor nævnte sagsøgere samt Idara Minhaj Ul Quran, Den Somaliske Kultur forening i Esbjerg, DMGT (Sammenslutningen af Muslimske Indvandrere-foreninger), Den Somaliske Kultur Forening i Odense, Dansk Islamisk Råd, VUKF, Kulturel Forening for børn og unge, Den Østlige Forening, Soldaritets- og Opdragelses forening, Den Somaliske Kultur Forening, Islamisk Kulturcenter og Somalisk Ungdoms- og Kultur forening. De sagsøgte indleverede svarskrift den 27. april 2006. Et særligt forberedende retsmøde blev afholdt (som telefonmøde) med parternes advokater den 24. maj 2006. I retsmødet fremsatte sagsøgerne anmodning om, at sagen blev henvist til Vestre Landsret i medfør af retsplejelovens § 226, stk. 1, nr. 1 og 2. Tidspunktet for domsforhandling i sagen blev - under forudsætning af, at henvisning ikke fandt sted - fastlagt. I kendelse af 1. juni 2006 blev henvisningsbegæringen ikke taget til følge.

I sagsøgernes replik af 11. juni 2006 blev der fremsat anmodning om, at syn og skøn blev udmeldt til vurdering af spørgsmålet om, hvorvidt de i tegningerne indeholdte beskyldninger var sande eller falske, og om, hvorvidt beskyldningerne var egnede til at nedsætte muslimer i deres medborgeres agtelse. Med henblik på at få bragt en egnet skønsmand i forslag, foreslog sagsøgerne, at der blev rettet henvendelse til Institut for Menneskerettigheder. De sagsøgte protesterede imod, at der blev givet tilladelse til syn og skøn. I

den anledning præciserede sagsøgerne, at formålet med dette retsskridt var at få foretaget en vurdering af, hvilke karakteregenskaber/karakteristika, avisens leder, artiklen og tegningerne tillagde Profeten Muhammed/religionen Islam, og om disse beskyldninger var sagligt funderede i denne religion. Ved kendelse af 23. august 2006 blev anmodningen ikke taget til følge.

I kendelse af 2. oktober 2006 blev en bevisførelse, som sagsøgerne havde bebudet, i form af afhøring af 4 af tegnerne (Peder Bundgaard, Rasmus Sand Høyer, Kurt Westergaard og Poul Erik Poulsen), og som de sagsøgte havde protesteret imod, ikke tilladt. Der blev i kendelsen henvist til, at den personlige sikkerhedsmæssige risiko, som vidneførelsen kunne indebære for de pågældende, måtte skærpe kravene til bevisførelsens væsentlighed, og at bevisførelsen herefter måtte afskæres.

Domsforhandling i sagen har været afholdt den 9. oktober 2006.

Sagens oplysninger

Det er oplyst, at kulturredaktør Flemming Rose med en mail af 19. september 2005 rettede henvendelse til en række bladtegnere. Det hedder i mailen:

Vi skriver til dig i forlængelse af den sidste uges offentlige debat om afbildningen af profeten Muhammed og ytringsfriheden i forbindelse med en børnebog af Kåre Bluitgen, hvor flere tegnere angiveligt sagde nej tak til at tegne Muhammed af frygt for konsekvenserne.

Morgenavisen Jyllands-Posten står på ytringsfrihedens side. Vi vil derfor gerne invitere dig til at tegne Muhammed, som du ser ham. Resultatet vil blive offentliggjort i avisen den kommende weekend.

På Jyllands-Postens forside blev artiklen i tillægget KulturWeekend annonceret således:

Morgenavisen Jyllands-Posten har opfordret medlemmer af danske bladtegnere forening til at tegne Muhammed, som de ser ham. 12 ud af ca. 40 har besvaret henvendelsen, og vi bringer deres tegninger under eget navn. ---

Ved siden af teksten er gengivet en af tegningerne (nedenfor benævnt som nr. 3), der forestiller 2 burkklædte kvinder bagved en skægget mand med turban og et sværd og med sort bjælke over øjnene. Bjælken svarer "omvendt" til de ikke tildækkede øjenomgivelser hos de 2 bagved stående kvinder. Ved siden af tegningen er et citat fra Flemming Roses artikel. Citatet er understreget nedenfor.

I artiklen, der er forsynet med overskriften "Ytringsfrihed" skriver Flem-

ming Rose:

Komikeren Frank Hvam erkendte for nylig, at han ikke ”tør tage pis på Koranen for åben tv-skærm”, en tegner, der skal afbilde profeten Muhammed i en børnebog, ønsker at optræde anonymt. Det samme gør vesteuropæiske oversættere af en islamkritisk essaysamling. Et førende kunstmuseum fjerner et kunstværk af frygt for muslimeres reaktion. I denne teatersæson opføres tre forestillinger med bid og satire rettet mod USA's præsident George W. Bush, men der er ikke en eneste om Osama bin Laden og hans allierede, og under et møde med statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) opfordrer en imam regeringen til at gøre sin indflydelse gældende over for danske medier, så de kan tegne et mere positivt billede af islam.

De anførte eksempler giver grund til bekymring, hvad enten den oplevede frygt hviler på et falsk grundlag eller ej. Faktum er, at den findes, og at den fører til selvrensensur. Der sker en intimidering af det offentlige rum. Kunstnere, forfattere, tegnere, oversættere og teaterfolk går derfor i en stor bue uden om vor tids vigtige kulturmedie, det mellem islam og de sekulære, vestlige samfund med rod i kristendommen.

Latterliggørelsen

Det moderne, sekulære samfund afvises af nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse. Det er bestemt ikke altid lige pænt og sympatisk at se på, og det betyder ikke, at religiøse følelser for enhver pris skal gøres til grin, men det er underordnet i sammenhængen.

Det er således ikke tilfældigt, at folk i totalitære samfund ryger i fængsel for at fortælle vittigheder eller afbilde diktatorer kritisk. Det sker som regel med henvisning til, at det krænker folks følelser. I Danmark er det ikke kommet så vidt, men de anførte eksempler viser, at vi er på vej ind på en glidebane, hvor ingen kan forudsige, hvad selvrensensuren vil ende med.

12 bladtegnere

Derfor har Morgenavisen Jyllands-Posten opfordret medlemmer af danske bladtegnernes forening til at tegne Muhammed, som de ser ham. 12 ud af ca. 40 har besvaret henvendelsen, og vi bringer deres tegninger her på siden under eget navn. De er --- Kun 25 ud af 40 er aktive, og nogle af de aktive er underlagt en konkurrenceklausul. Enkelte har argumenteret for deres nej til at deltage, andre har henvist til presserende arbejdsopgaver, mens andre slet ikke har givet lyd fra sig.

Avisens leder har følgende indhold:

DE MUSLIMER, der tegner islam i offentligheden - der er forhåbentlig et stort, tavst og mere fornuftigt flertal - men de muslimer, som tegner islam i offentligheden har ét gennemgående fællestrek: en monumental selvhøjtidelighed.

Med en sådan selvhøjtidelighed følger en nærmest sygelig overfølsomhed over for enhver modsigelse, der uden videre udlægges som provokation.

En provokation mod en af disse selvhøjtidelige imamer eller gale mullaher udlægges straks som en provokation mod selve profeten og den hellige bog, Koranen, og så har vi balladen.

Så føler de islamitiske åndelige ledere sig foranlediget til at skælde ud, og heraf følger, at en hær af åndeligt mindre veludstyrede mennesker føler sig kaldet til at følge, hvad der udlægges som profetens bud og i sidste instans slå den formastelige ihjel.

Som beskrevet i dagens KulturWeekend er de seneste udslag af denne intimidering fra repræsentanter for en mørk og voldspræget middelalder, at et førende kunstmu-

seum har fjernet et kunstværk: af frygt for at fornærme muslimer. Oversættere af en islamkritisk essaysamling vil være anonyme: af frygt for at fornærme muslimer. Danske tegnere siger nej til at illustrere en bog om islam: af frygt for at fornærme muslimer. En komiker udtaler, at han ikke tør gøre grin med Koranen på tv: af frygt for at fornærme muslimer.

Og så videre.

Det ville have været rart at kunne affeje frygten som pjat og paranoia, men en hollandsk filminstruktør er blevet slået ihjel: fordi han fornærmede muslimer. En københavnsk lærer er blevet banket af uvorne elever: fordi han læste op af Koranen, og det blev betegnet som en fornærmelse, en provokation. Derfor følte galningene sig berettiget til at tæve og true ham.

Verden over laves der satire på film, teater og i bøger, men ingen tillader sig at gøre grin med islam. Det er, fordi en hoben imamer og mullaher, der føler sig berettiget til at tolke profetens ord, ikke tåler den fornærmelse, det er at blive genstand for intelligent satire. Deltagere i statsministerens møde på Marienborg for nylig forlangte i fuld alvor, at statsministeren skulle indføre pressecensur og forbyde alt, hvad der kunne udlægges som fornærmelse af islam.

De vestlige samfund, der stadig er domineret af politisk korrekt berøringsangst for at sige fra over for disse truende røster fra en mørk middelalder, vrider sig for at finde undskyldninger og forklaringer.

Det mest forstemmende ved hele denne absurde situation er, at vi overhovedet skal tvinges til at diskutere et verdensbillede, vi i den vestlige verden forlod i forbindelse med Oplysningstiden.

Muslimernes åndelige vejledere her i landet bruger meget mundsvejr til at snakke udenom, når de eksempelvis konfronteres med islamismens voldsretorik.

Så har det pludselig ikke nogen betydning i det moderne samfund. Så skal det hele ses i en historisk sammenhæng, som naturligvis ikke har relevans i dagens Danmark, og der henvises til, at islam er en kærlighedens og forståelsens religion.

Spørger man mere konkret til, hvad det er for passager i Koranen, man ikke for tiden skal tage helt for pålydende, bliver de til gengæld vage og upræcise i deres formuleringer. Så understreges det igen, at Koranen er profetens ord og skal tages bogstaveligt i enhver henseende.

Den kendsgerning, at profeten kun har udtrykt sig mundtligt og de skriftlige kilder er videregivet på anden, tredje og fjerde hånd generationer senere, tillægges ikke stor betydning hos et præsteskab, der profiterer af et fortolkningsmonopol.

Det vil være en velsignelse, hvis det store flertal af muslimer, hvis højeste ønske må formodes at være et fredfyldt liv i harmoni med sig selv og naboerne, efterhånden ville sige fra over for denne stædige fastholden af en mørk fortid.

Politiken bragte den 20. oktober 2005 en artikel med overskriften:

"Profetens ansigt: Ingen selvcensur blandt tegnere." Af artiklen fremgår, at en rundspørge til 31 af foreningen Danske Bladtegnere 43 medlemmer havde vist, at 23 tegnere ville tegne Muhammed "i morgen", hvis de fik opgaven. 6 tegnere afviste at tegne Muhammed af respekt for muslimernes forbud mod at tegne Muhammed. Tegneren Peder Bundgaard, der havde tegnet tegning nr. 12 (mandeansigt med skæg og turban tegnet ind i en halvmåne og en stjerne), og som angives at have fortrudt sin deltagelse i projektet, citeres for følgende udtalelse:

Jeg føler, at jeg og mine kolleger er blevet lokket i gyngen af en avis, hvis motiver har været selvhævdelse og provokation for provokationens egen skyld. Sat på spidsen ser det ud som om jeg og mine kollegers harmløse streger er blevet brugt som

gidsler for at legitimere JP's egne fastansatte tegnere, som har leveret nogle helt anderledes militante og provokerende tegninger."

Flemming Rose citeres i artiklen for følgende svar på et spørgsmål om der faktisk er et problem med selvcensur:

Jamen, der er ligesom to sider i det, du siger. Den ene er, om der er mange mennesker, der føler sig sig intimideret. Den anden er, om der er nogen mennesker i det hele taget, der føler sig forskrækkede. Faktum er, at der er nogen, der føler sig intimideret. Spørgsmålet er, hvor mange, du føler, der skal til, før det kan betragtes om et problem.

Jyllands-Posten bragte den 26. februar 2006 et interview med ophavsmanden til den tegning, der forestiller et bistert udseende mandeansigt med skæg og en turban udformet som en antændt bombe (tegning nr. 11). I artiklen, der har overskriften Bombens ophavsmand, bliver den pågældende tegner, der ikke navngives i artiklen (men hvis tegning den 30. september 2005 blev bragt under eget navn), spurgt, hvad budskabet i tegningen var. Tegneren citeres for følgende svar:

Tegningen går ikke på islam som helhed, men på den del som åbenbart kan inspirere til vold, terrorisme, død og ødelæggelse. Og dermed den fundamentalistiske del af islam. Jeg ville påvise, at terrorister får deres spirituelle ammunition fra islam. ---

På spørgsmålet, hvorfor var det vigtigt for tegnere at få dette budskab ud, svares der:

Hvis en religion udarter sig til religiøs fascisme, står vi over for totalitære tendenser, som vi havde før i tiden som fascisme og nazisme. Det er samme situation, hvor mennesker har at bøje nakken og gøre det, man fra styrets side vil have. Det synes jeg, vi skal bekæmpe, og en tegners våben er jo denne her pen eller blyant og så en vis indignation.

Tegneren bliver herefter spurgt, om han føler, at hans tegning er blevet misforstået, og svarer:

Der er fortolkninger af den, som ikke er rigtige. Det er den almindelige opfattelse blandt muslimer, at den går på islam som helhed. Det gør den ikke. Den går på *nogle bestemte fundamentalistiske træk*, som selvfølgelig ikke deles af alle.

Men brændstoffet i terroristernes handlinger kommer fra fortolkninger af islam. Det synes jeg ikke, man kan komme bort fra. Det betyder ikke, at alle muslimer er ansvarlige for terror. Det drejer sig om at påvise en forbindelse, hvor det åndelige brændstof kommer fra. Der er nogle fortolkninger af islam, hvor du bliver martyr, hvis du dør for islam, og at du med sindsro kan slå de vantro ihjel, og så vil du blive belønnet i det hinsidige.

Tegningen respekterer ikke den udgave af islam, som forsyner terrorister med spirituel brændstof. Jeg har intet imod islam eller muslimer. De skal have lov til at have deres frihed, men hvis dele af en religion udarter sig i totalitær og aggressiv retning, så synes jeg, man skal protestere. Det gjorde vi under andre ismer.

--

Man skal have ret til at lave satire over religioner. Nogle religioner vil sætte dagsorden for hele menneskelivet, og den religiøse forestilling eller tro har jo nogle frygtelige kræfter i sig. Traditionen for satire i Danmark er meget stor. Man kan spotte alting. Alle mennesker. Det er udgangspunktet, og normalt reageres der nærmest venligt på satire. Det er ikke sket her, og det kunne jeg i hvert fald ikke forudse.

Vi var forpligtet til at forsvare vores holdning til ytringsfriheden, fordi en religion eller mennesker, der udøver en religion, og måske bekender sig til de mere fundamentalistiske sider af den, er begyndt at kræve et privilegium eller en særstilling i det offentlige rum. Eksempelvis det med forfatteren, som ikke kunne få illustreret sin bog. Vi skal opretholde vores traditioner for ytringsfrihed, og jeg tror, at hvis ikke vi havde lavet tegningerne nu, så var sammenstødet alligevel kommet før eller siden. Så havde det været en film, et teaterstykke eller en bog. Det er noget, vi skal igennem, men vi skal selvfølgelig snakke med hinanden og forstå hinanden.

Der er fremlagt tegninger, udført af Kurt Westergaard, hvori en bombe indgår som motiv, og som har været bragt i Jyllands-Posten i forskellige sammenhænge. Blandt tegningerne findes en mand, der vises med en del af skulderen og med ansigtstræk, der minder meget om tegning nr. 11 og med en bombe som turban. Mens tegning 11 har den islamiske trosbekendelse som et slags embleme i turbanen, har bomben på den anden tegning en anden inskription med (formentlige) arabiske skrifttegn tegnet over hele forsiden. En anden tegning forestiller en ældre mand, set i profil med en hovedbeklædning udformet som en bombe med antændt lunte. På bomben er malet et dannebrogflag og en halvmåne. Tegningen er efter det oplyste brugt til illustration af den "tikkende ældre bombe".

Rigsadvokaten har den 15. marts 2006 truffet afgørelse om eventuel strafforfølgning i sagen om Jyllands-Postens artikel "Muhammeds ansigt". Afgørelsen er truffet i anledning af klager over, at Statsadvokaten i Viborg havde truffet afgørelse om indstilling af efterforskningen i anledning af en anmeldelse indgivet af en privatperson til Politimesteren i Århus. Rigsadvokaten tiltræder afgørelsen. De 12 tegninger beskrives således (tallene i kantet parentes henviser til sagsøgerens nummerering):

Tegning 1 [12]: Et mandeansigt med skæg og turban tegnet ind i en halvmåne og en stjerne, der er almindeligt anvendte symboler for islam.

Tegning 2 [11]: Et bistert udseende mandeansigt med skæg og en turban udformet som en antændt bombe.

Tegning 3 [1]: En person, der står foran en konfrontationsparade bestående af syv personer, bl.a. en karikatur af Pia Kjærsgaard samt fem mænd iført turban. Personen foran paraden udtaler: "Hm ... jeg kan ikke lige genkende ham...".

Tegning 4 [9]: En stående mand med skæg og turban og en glorie over hovedet af form som en halvmåne.

Tegning 5 [5]: Fire stiliserede kvindefigurer med hovedtørklæde samt som ansigtstræk en stjerne og en halvmåne. Tegningen ledsages af teksten "Profet! Med kuk og knald i låget som holder kvinder under åget!".

Tegning 6 [8]: En stående mand med skæg og turban, som støtter sig til en stav og har et æsel bag sig i snor.

Tegning 7 [2]: En mand med sveddråber på panden, der sidder under en lampe, kigger sig over venstre skulder og tegner et mandeansigt med hovedklæde og skæg.

Tegning 8 [4]: To skæggede mænd iført turban og bevæbnet med et sværd, en bombe og et gevær, som løber hen mod en tredje skægget mand med turban, som læser et papir, holder hånden afværgende ud og udtaler: "Rolig, venner, når alt kommer til alt er det jo bare en tegning lavet af en vantro sønderjyde".

Tegning 9 [7]: En teenagedreng med mørkt hår iført bukser og sribet trøje med teksten "Fremtiden", som står foran en tavle med arabisk skrift og peger på skriften med en pegepind, ledsaget af teksten "Mohammed, Valby Skole, 7.A." med en pil hen mod drengen.

Tegning 10 [3]: En stående skægget mand med turban og et sværd samt en sort bjælke over øjnene omgivet af to kvinder iført en sort klædedragt, så kun deres øjne er synlige.

Tegning 11 [10]: En mand med turban og skæg, som står på skyer med udslåede arme og siger "Stop stop vi er løbet tør for jomfruer", mens en række laset udseende mænd med en røgsky over hovedet står afventende over for den første mand.

Tegning 12 [6]: En tegning af en mand med briller og en turban med en appelsin i. Appelsinen bærer påskriften "PR-Stunt". Manden fremviser smilende en tegning visende en "tændstikmand" med skæg og turban.

Det hedder videre i afgørelsen:

3. Rigsadvokatens vurdering

3.1. Indledning

Spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for at indlede strafforfølgning i sagen, indebærer en vurdering af, om artiklen i Jyllands-Posten må anses for strafbar efter bestemmelserne i straffelovens § 140 og/eller § 266 b. Disse bestemmelser indeholder en begrænsning i adgangen til frit at fremsætte meningstilkendegivelser og skal derfor fortolkes under hensyn til retten til ytringsfrihed.

Ifølge grundlovens § 77 er enhver berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres. Denne bestemmelse indeholder efter gængs opfattelse en beskyttelse af den formelle ytringsfrihed, herunder et forbud mod forhåndscensur. Bestemmelsen beskytter ikke den materielle ytringsfrihed, dvs. ytringernes indhold.

Artikel 10 i Den europæiske Menneskerettighedskonvention beskytter derimod både den formelle og den materielle ytringsfrihed.

Ifølge artikel 10, stk. 1, har enhver ret til ytringsfrihed. Også ytringer, der kan fornærme, provokere eller forstyrre, er omfattet af beskyttelsen i artikel 10, stk. 1. Da udøvelsen af ytringsfriheden medfører pligter og ansvar, kan den efter artikel 10, stk. 2, bl.a. underkastes restriktioner og straffebestemmelser, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund, dvs. forfølger et anerkendelsesværdigt formål og er proportionale.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har flere gange udtalt, at ytringsfrihed er fundamentet for et demokratisk samfund. Ved konflikter mellem retten til ytringsfrihed og beskyttelse af andre rettigheder omfattet af MRK vejer særlig pressens ytringsfrihed meget tungt, når der er tale om et emne af almen interesse, idet pressen varetager en central funktion i et demokratisk samfund.

Som følge heraf tillægger Domstolen også hensynet til ytringsfriheden afgørende betydning, når domstolen skal vurdere berettigelsen af indgreb over for ytringer, der kan støde religiøse følelser. Domstolen har dog samtidig udtalt, at der er en pligt til i

videst muligt omfang at undgå ytringer, der uden grund virker stødende på andre og dermed krænker deres rettigheder, og om derfor ikke bidrager til en offentlig debat, der i stand til at føre til fremskridt i menneskelige forhold.

I sager, der vedrører afvejningen mellem retten til ytringsfrihed og hensynet til beskyttelsen af religiøse følelser, overlader Domstolen efter sin praksis en større skønsmargin til staterne, fordi staterne på dette område også varetager hensynet til religionsfriheden, der er et andet grundlæggende princip i konventionen, jf. artikel 9.

På den anden side har Domstolen også udtalt, at personer, der udøver deres ret til religionsfrihed, uanset om det sker som medlem af et religiøst flertal eller mindretal, ikke med rimelighed kan forvente at være fritaget for enhver kritik. De må tolerere og acceptere andres benægtelse af deres religiøse overbevisning og selv udbredelse af holdninger, som er fjendtlige over for deres tro.

Da Domstolens vurdering altid sker i relation til det konkrete indgreb, som staten har foretaget i ytringsfriheden, og i lyset af indholdet af ytringerne og den sammenhæng, i hvilken de er fremkommet, er det ikke muligt af Domstolens praksis at udlede en sikker retstilstand med hensyn til, hvorledes Domstolen vil vægte hensynet til ytringsfriheden i forhold til ytringer, der kan støde religiøse følelser.

3.2. Straffelovens § 140

Ifølge straffelovens § 140 straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder den, der offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religions-samfunds troslærdomme eller gudsdyrkelse.

I islams troslærdom kan ikke siges at gælde et generelt og absolut forbud mod at tegne profeten Muhammed.

Det må lægges til grund, at der i islam ifølge hadith (der er skriftlige fortællinger om profetens adfærd og rettesnor for den adfærd, som muslimer skal lægge for dagen) gælder et forbud mod afbildning af mennesker, som også omfatter afbildning af profeten Muhammed. Billedforbudet efterleveres dog ikke konsekvent af alle muslimer, idet der forekommer billeder af Muhammed både i ældre tid og nutiden. I disse tilfælde fremstilles profeten dog med respekt, herunder i en række tilfælde uden ansigtstræk.

Det kan herefter ikke antages, at en tegning af profeten Muhammed i almindelighed vil være i strid med religionens troslærdom eller gudsdyrkelse, således som den praktiseres i dag, selv om visse grupper inden for troen efterlever billedforbudet fuldt ud. Allerede af den grund kan en tegning af profeten Muhammed ikke i sig selv indebære en overtrædelse af straffelovens § 140.

De foreliggende tegninger, der ifølge overskriften illustrerer "Muhammeds ansigt", er imidlertid for nogles vedkommende ikke blot en afbildning af profeten Muhammed, men en karikatur af denne.

En karikaturtegning af en helt central figur i islam som profeten Muhammed kan efter omstændighederne indebære en latterliggørelse af eller udtryk for foragt for muslimers troslærdom eller gudsdyrkelse. Tegningerne må ved vurderingen af, om dette er tilfældet, ses i lyset af den tekst, som ledsager tegningerne.

I artiklens tekst anføres, at frygt for muslimers reaktion i en række konkrete tilfælde har ført til selvrensensur og medført, at kunstnere, forfattere og andre undlader at udtrykke sig om kulturmødet mellem islam og de sekulære, vestlige samfund med rod i kristendommen. I næste afsnit anføres indledningsvis, at det moderne sekulære samfund afvises af nogle muslimer, der gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensyntagen til egne religiøse følelser. Herefter anføres: "Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse. Det er bestemt ikke altid lige sympatisk og pænt at se på, og det betyder ikke, at religiøse følelser for enhver pris skal gøres til grin, men det er underordnet i sammenhængen."

I det følgende afsnit fremgår, at Jyllands-Posten på denne baggrund har opfordret

medlemmer af danske bladtegnernes forening til at tegne Muhammed, som de ser ham.

Det må på baggrund af denne tekst lægges til grund, at tegningerne er bestilt af Jyllands-Posten med henblik på i en provokerende form at debattere, om der i et verdsligt samfund skal tages særligt hensyn til nogle muslimers religiøse følelser.

Tegningerne, som i afsnit 2 ovenfor er beskrevet som henholdsvis tegning 1, tegning 3, tegning 4, tegning 6, tegning 7, tegning 9, tegning 11 og tegning 12, er enten neutrale i deres udtryk eller forekommer ikke at være udtryk for ringeagt eller en ondsindet latterliggørende humor. Disse tegninger kan derfor efter rigsadvokatens opfattelse ikke anses for strafbare efter straffelovens § 140.

Tegning 5 og tegning 10 omhandler kvinders stilling i et muslimsk samfund og vedrører således sociale forhold i disse samfund og samfundsmedlemmernes liv. På denne baggrund kan tegningerne ikke anses for at indeholde tilkendegivelser om den islamiske trosånd eller gudsdyrkelse og er derfor ikke strafbare efter straffelovens § 140.

De to bevåbnede figurer på tegning 8 kan opfattes som en illustration af et voldselement i islam eller blandt muslimer. Den stående mand, som kan være et billede af Muhammed, afviser imidlertid, at der er grund til vrede, og udtaler sig beroligende, hvilket må opfattes som en afvisning af vold. Heller ikke denne tegning kan således anses at indebære spot eller forhånelser af islams trosånd eller gudsdyrkelse, jf. straffelovens § 140.

Tegning 2, der viser et bistert mandeansigt med en turban udformet som en antændt bombe, kan opfattes på flere måder.

Tegningen kan - hvis Muhammed opfattes som et symbol på islam - forstås sådan, at der er udøvet vold eller bombesprængninger i islams navn. Tegningen kan derfor ses som et indlæg i den aktuelle debat om terror og som et udtryk for, at religiøs fanatisme har ført til terrorhandlinger. Forstået på denne måde kan tegningen ikke anses at udtrykke foragt for profeten Muhammed eller for religionen islam, men som udtryk for kritik af islamiske grupper, der med henvisning til religiøse argumenter begår terrorhandlinger. Ved denne forståelse er der klart ikke tale om en overtrædelse af straffelovens § 140.

Tegningen kan også forstås sådan, at profeten Muhammed fremstilles som en voldelig person og som en noget frygtindgydende eller skræmmende figur.

De historiske beskrivelser af profetens liv viser, at han og hans tilhængere under deres udbredelse af religionen har været involveret i voldelige konflikter og væbnede opgør med personer og befolkningsgrupper, der ikke tilsluttede sig islam, og at både mange muslimer og andre mistede livet i den forbindelse.

Selv på denne historiske baggrund må en fremstilling af profeten Muhammed som en voldelig person anses som en urigtig fremstilling, når det sker med en bombe som våben, der i nutidig sammenhæng kan opfattes som en hentydning til terrorisme. Denne fremstilling kan med god grund opfattes som en krænkelse og fornærmelse af profeten, der er et forbillede for troende muslimer.

En sådan fremstilling er imidlertid ikke udtryk for spot eller latterliggørelse og næppe heller en forhånelser i straffelovens § 140's forstand. Begrebet forhånelser dækker over foragt og nedgørelse, hvilket i sin normale forståelse ikke vil omfatte situationer, hvor en figur fremstilles som på tegning 2, hvordan den end billedligt skal forstås eller tolkes.

Også under hensyn til, at straffelovens § 140 efter forarbejder og praksis skal fortolkes snævert, kan den krænkelse og fornærmelse af profeten Muhammed, som tegningen kan opfattes som, herefter ikke med den fornødne sikkerhed antages at være strafbar efter straffelovens § 140. Uanset, om formålet med at offentliggøre tegningerne ifølge teksten i artiklen har været at udtrykke "hån, spot og latterliggørelse" med det formål at debattere, om der i et verdsligt samfund skal tages særligt hensyn til nogle muslimers religiøse følelser, findes denne eventuelle hensigt således ikke have fundet udtryk i tegningerne på en sådan måde, at der foreligger en overtrædelse

af straffelovens § 140.

3.3. Straffelovens § 266 b

Efter straffelovens § 266 b, stk. 1, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering.

Straffelovens § 266 b skal ligesom straffelovens § 140 under hensyn til ytringsfriheden fortolkes snævert.

Tekstdelen i artiklen omfatter ikke muslimer generelt, men nævner udtrykkeligt "nogle" muslimer, nemlig de muslimer, der afviser det moderne sekulære samfund og gør krav på en særstilling i forhold til deres religiøse følelser. Denne sidstnævnte persongruppe må anses for omfattet af udtrykket "en gruppe af personer" som nævnt i § 266 b, men teksten i artiklen kan ikke anses for at være forhånende eller nedværdigende over for denne gruppe - heller ikke når den ses i sammenhæng med tegningerne.

Som nævnt i afsnit 3.2. forestiller tegningerne i artiklen ifølge overskriften Muhammed. De tegninger, der må antages at være billeder af Muhammed, forestiller en religiøs figur, og der er ingen af disse tegninger, der kan anses at være møntet på muslimer generelt. Der er endvidere ikke noget holdepunkt for at antage, at det har været hensigten med tegning 2 at fremstille muslimer i almindelighed som voldsudøvere eller tilhængere af vold eller endda som terrorister.

De tegninger, der afbilder andre personer end profeten Muhammed, indeholder ikke tilkendegivelser, der vedrører muslimer generelt. Endvidere er fremstillingen af muslimer i disse tegninger heller ikke forhånende eller nedværdigende. Heller ikke, når tegningerne sammenholdes med tekstdelen i artiklen, er der grundlag for at antage, at der med tegningerne fremsættes tilkendegivelser, der omfatter muslimer generelt.

Rigsadvokaturen finder herefter ikke, at der ved artiklen "Muhammeds ansigt" og tegningerne foreligger en overtrædelse af straffelovens § 266 b.

4. Afslutning

Selv om der således ikke er grundlag for at rejse tiltale i sagen, bemærkes dog, at begge de nævnte bestemmelser i straffeloven - og også andre straffebestemmelser, f.eks. om ærekrænkelser - indeholder en begrænsning i ytringsfriheden. Bestemmelsen i straffelovens § 140 omfatter religiøse følelser, der beskyttes mod spot og forhånelse, og straffelovens § 266 b omfatter grupper af personer, der beskyttes mod hån og nedværdigelse bl.a. på grund af deres tro. I det omfang, offentligt fremsatte tilkendegivelser er omfattet af disse bestemmelser, er der derfor ikke en fri og ubegrænset adgang til at ytre sig om religiøse emner.

Det er således ikke en rigtig gengivelse af gældende ret, når det i artiklen i Jyllands-Posten anføres, at det er uforeneligt med ytringsfriheden at gøre krav på hensyntagen til religiøse følelser, og at man må være rede til at finde sig i "hån, spot og latterliggørelse".

Forklaringer

Kasem Said Ahmad og Imam Abu Laban har afgivet forklaring under

domsforhandlingen, sidstnævnte med tolkebistand.

Kasem Said Ahmad har bl.a. forklaret, at han kom til Danmark for 18 år siden. Han er dansk statsborger. Han er it-konsulent i Gentofte Kommune. Han er talsmand for og medlem af bestyrelsen for Islamisk Trossamfund, der har 800 betalende medlemmer og ca. 2.000 passive medlemmer. Der er - for tiden 2 - imaner, udpeget af bestyrelsen, tilknyttet trossamfundet. Imanernes rolle er at prædike hver fredag og rådgive om religiøse spørgsmål. Den ene iman er Abu Laban. Han har personligt følt sig krænket af Jyllands-Postens artikel. Han mener, artiklens sigter til islam som helhed, og at artiklen sætter lighedstegn mellem hans religion og terror. Han tror på Gud og Muhammed som den sidste profet og budbringer. Muhammed fastsætter den rette levevis, og muslimer lever som Muhammed har gjort. Regelsættet fremgår af Koranen. Når Muhammed fremstilles som terrorist, er det det samme som at beskyldte alle muslimer for at være terrorister. Muhammed er fremstillet som bombemand på tegning 11. Emblemet på bomben er den allerførste trosbekendelse. Trosbekendelsen er fælles for alle muslimer og forstås af alle muslimer, selv om den er på arabisk. Den har status som et ikon for islam. Tegningen kan kun opfattes på den måde, at alt, hvad der er i hovedet på Muhammed, er vold og terror. Han mener, at tegning nr. 3, 9 og 10 er særligt krænkende. Tegning nr. 3 antyder, at islam er kvindeundertrykkende. Tegning nr. 9 minder om en viking. Halvmånen er blevet til horn. Tegning nr. 10 gør grin med, hvad Muhammed kommer med og det, der kan ventes i paradiset. - Islam anerkender ikke vold, men det må erkendes, at der begås vold i islams navn. Islamisk Trossamfund tager imidlertid afstand fra vold. Foreningen udsendte dagen efter 11. september 2001 en pressemeddelelse, hvori der kraftigt blev taget afstand fra terrorhandlingen. Der er ikke hjemmel i Koranen til at begå vold. "Vi" er generelt vrede over tegningerne, hvorved han sigter til alle muslimer, dvs. mere end 1 milliard mennesker.

Abu Laban har bl.a. forklaret, at han er imam for Islamisk Trossamfund. Han er 59 år gammel og har en arabisk baggrund. Han har boet 22 år i Danmark, men ser sig ikke i stand til at afgive forklaring på dansk. Imaner rekrutteres med forskellig baggrund og skal hjælpe muslimer og rådgiver medlemmer af Islamisk Trossamfund. Rådgivningen omfatter alle religiøse og sociale emner. Han har været en af stifterne af Mosaik Trossamfund og er ikke knyttet til andre trossamfund. Der findes 2 grundliggende ting for alle muslimer: Muhammed skal elskes og hans lære respekteres. Profeten fortjener den højeste status. Hån mod Muhammed er en slags blasfemi. Muhammed er ikke islams skaber, men bærer af islam, idet han modtog budskabet fra Allah og bar det videre til alle. Muhammed er symbolet på at praktisere islam. Alle muslimer skal følge hans fodspor og lære, enten frivilligt eller ej. Man skal følge ham så meget, som man kan. Muslimer har ofte været under

angreb og har fra den tidligste begyndelse forsvaret islams status adskillige gange. Man har reageret stærkt, og er aldrig gået på kompromis. Islam er ikke baseret på vold, men på fred, lov og orden. Uoverensstemmelser skal løse ved tale, dialog, men ikke vold. Vold kan kun bruges under militære operationer, udført af stater. Det er kun uniformerede mennesker, der må gå i kamp, og ingen civile mennesker må komme noget til. Terror kan ikke udøves i islams navn, da islam kræver, at man skal praktisere livet og nyde det. De fleste religiøse autoriteter er ikke enige med Osama Bin Laden. - Trosbekendelsen (den første) på arabisk, der ses som et emblem på bombemanden (tegning 11), er kendt overalt i den muslimske verden, også den ikke-arabiske, og refererer til alle muslimer. Tegning 11 er den værste tegning. Tegning nr. 3 er den næstværste, da den antyder kvindeundertrykkelse. Den tredje-værste er tegning nr. 9.

Andre oplysninger

Der er fremlagt fuldmagter til Kasem Said Ahmad til at repræsentere foreningen i sagen fra Det Islamiske Trossamfund, Ligheds- og Broderskabsforening, Det arabiske Kultur Center, Det Islamiske Trossamfund på Fyn, Islamisk Oplysnings Center, Den Arabiske Venskabsforening og Vejle Arabisk Kultur Forening.

Der er fremlagt vedtægter for "Det Islamiske Trossamfund i Danmark, For Indvandrere Fundamental Service", Det Islamiske Trossamfund på Fyn og for Islamisk Oplysnings Center. Der foreligger ikke andre oplysninger om disse foreninger eller de andre foreninger, der er sagsøgere.

De sagsøgte har fremlagt et essay, forfattet af den amerikanske tegner og redaktør, Art Spiegelman, offentliggjort i Politiken, søndag, den 28. maj 2006. I artiklen vises de 12 tegninger, som forfatteren nærmere gennemgår og tildele "fatwabomber" fra 0 til 5. Tegning nr. 11 (2), der i artiklen har nummer 4, tildeles 3 "fatwabomber" med følgende begrundelse:

--- denne sprængfarlige, men værdige tegning af en vred profet - han har en bombe i turbanen med den islamiske trosbekendelse som indskrift - er blevet selve symbolet på hele striden. I et interview med Jyllands-Posten 28. februar forsøgte tegnere at forklare sin hensigter:

--- [citeret ovenfor]

Jeg køber forklaringen, men det er der tilsyneladende millioner af muslimer, der ikke gør. Den vrede kunster formår at frigøre sig fra den politiske tegners pligt til at sætte sagen på spidsen. Hvis tegningen ikke var anbragt under overskriften 'Muhammeds ansigt', ville den umiddelbart være blevet opfattet som en konkret henvisning til det morderiske aspekt af fundamentalisme, nemlig det aspekt, som - gennem forskruet pr og de begivenheder, der fulgte offentliggørelsen af tegningen - gjorde Westergaards bidrag til en selvopfyldende profeti. en lille positiv bivirkning ved den katastrofale Muhammed-strid er, at den har fået millioner af moderate muslimer - der var stærkt fortørnede over at se deres religion reduceret til denne tegning - til at forsøge at tage gassen af situationen ved at lægge endnu mere afstand til den politiske islams

ugeringer, end de gjorde efter 11. september. Jeg har sjældent hang til optimisme, men når røgen har lagt sig vil det store muslimske samfund, der ikke går ind for vold, muligvis fremstå med en skarpere profil i den ikke-muslimske verden.

Der er millioner, der kræver denne tegners hoved på et fad. Tegningen er blevet symbolet på hele striden, og man skulle umiddelbart mene, at den kvalificerer til at få alle fire bomber. Jeg tror på tegnerens forklaring om, at den kun går helt specifikt på de hellige jihadkrigere, men jeg finder selve udførelsen af denne tanke ret banal ... så jeg kan ikke give mere end tre bomber.

Art Spiegelman anfører følgende om tegning nr. 7 (9):

Tegneren --- var forarget over avisens præmis for projektet og nægtede kategorisk at afbilde islams grundlægger. Han tegner en muslimsk syvendeklasses elev ved navn Muhammed på Valby Skole i et indvandrerkvarter i København. Drengens bluse ligner den lokale fodboldklub Frems spilledragt. --- På tavlen står følgende budskab på farsi: "Jyllands-Postens redaktion er en flok reaktionære provokatører". Tegnerens indblanding i denne fiasko har tvunget ham til at iføre sig Groucho Marx-briller og gå under jorden. Det er fortvivlende uretfærdigt, ---

Carsten Juste har medvirket i et TV-interview, der blev vist på TV2 den 27. februar 2006. En CD med udsendelsen er fremlagt, og der har været enighed om at anse udsendelsen for dokumenteret, selv om den ikke blev afspillet under domsforhandlingen.

De sagsøgte har fremlagt en kopi af side 421 i Verdens Religioner, Politikens håndbøger, 1964. På siden forklares, hvad der menes med islam. Siden er illustreret med et symbol for islam. Det er en cirkel med arabiske kalligrafier, der angives at være den på arabisk affattede trosbekendelse: "Der er ingen Gud uden Allah, og Muhammed er hans profet". Symbolet genfindes på tegning 11 (2)

Den historiske Muhammed

Oplysninger om den historiske Muhammed har ikke - ligeså lidt som nærmere oplysninger om islam - været inddraget i sagen. For sammenhængens skyld citeres nedenfor den artikel om Muhammed, der findes i Den Store Danske Encyklopædi (1999):

Muhammed ibn Abdallah, ca. 570-8.6.632, profet og grundlægger af islam. Muhammed blev født i Mekka på Den Arabiske Halvø. Der vides meget lidt om hans livsforløb frem til det tidspunkt, da han begyndte at modtage, hvad han tolkede som guddommelige åbenbaringer fra den ene sande Gud, åbenbaringer, der blev overdraget ham af ærkeenglen Gabriel. Fra spredte bemærkninger i Koranen kan det sluttes, at Muhammeds forældre døde, mens han endnu var barn, og at han derfor voksede op hos slægtninge, bl.a. hos onklen Abu Talib. Ligeledes kan det fra Koranen sluttes, at hans nærmeste slægt ikke var blandt de ledende i Mekka, og endelig synes udsagn i Koranen at godtgøre, at Muhammed indtil sit kald som islams profet praktiserede den polyteistiske religion, der var udbredt i hjembyen Mekka.

Muhammed havde ca. 610 en skelsættende personlig oplevelse, som han selv, støttet af sin hustru Khadija, udlagde som tegn på, at han var blevet udvalgt af den ene sande Gud til at modtage en guddommelig åbenbaring. Ifølge den islamiske overleve-

ring trak Muhammed sig i adskillige år, før han fik sit kald, i perioder tilbage fra sit liv som handelsmand for i bjergene omkring Mekka at hengive sig til meditation og overvejelser om livets grundlæggende spørgsmål. Koranen selv meddeler intet om den oplevelse, der gjorde, at han mente sig udset som modtager af en guddommelig åbenbaring. Derimod er det gennem en analyse af de tidlige åbenbaringer muligt at danne sig et billede af, hvad indholdet var i de åbenbaringer, han modtog.

Da Muhammed fra ca. 613 begyndte at viderefremme indholdet sine åbenbaringer, blev han genstand for kritik af indbyggerne i Mekka. Uanset dette fortsatte han med at opfordre sine samtidige til at anerkende den ene sande Gud. Enkelte tilsluttede sig hans budskab og blev muslimer, men i almindelighed havde hans virksomhed som profet i hjembyen ikke den store gennemslagskraft. Hans slægt var imidlertid garant for, at hans modstandere ikke kunne hindre ham i at fortsætte. Heller ikke en økonomisk boykot iværksat af byens førende slægter mod hans slægt kunne tvinge ham til at opgive sit forehavende. Først da Abu Talib ca. 619 afgik ved døden, og ledelsen af den slægt, Muhammed tilhørte, overgik til Abu Jahl, der personligt forholdt sig stærkt kritisk til Muhammed, blev hans situation dramatisk ændret. Ledende grupper i Mekka var nervøse for, at den religion, som Muhammed åbenbarede, kunne udvikle sig til at blive en trussel mod Mekkas status som valfartssted for en række stammer i den vestlige del af Den Arabiske Halvø. Muhammed blev derfor tvunget til at indgå aftaler med repræsentanter fra oasebyen Medina. I løbet af sommeren 622 udvandrede de personer, der havde tilsluttet sig Muhammed, i små grupper fra Mekka til Medina. -- Sammen med Abu Bakr udvandrede Muhammed som den sidste.

Med udvandringen ændredes Muhammeds position. Han var fortsat Guds budbringer, og grundlæggende ændrede indholdet af de åbenbaringer, han modtog i Medina, sig ikke fra dem, han havde modtaget, mens han endnu var i Mekka. Men med udvandringen blev Muhammed formel leder af gruppen af muslimer, der enten var udvandet sammen med ham til Medina eller havde sluttet sig til ham efter ankomsten til Medina. Samtidig blev han udfordret af jøderne i Medina i en række sammenhænge, hvorfor en del af islams synspunkter først endeligt blev udformet efter udvandringen.

Fra Medina fortsatte Muhammed opgøret med Mekka. I 624 lykkedes det ved Badr en mindre gruppe muslimer under ledelse af Muhammed at tilføje Mekka et alvorligt nederlag. Det førte året efter ved Uhud til endnu et slag mellem Medina og Mekka, og i 627 mobiliserede de ledende slægter i Mekka alle deres allierede for definitivt at gøre op med Muhammed og muslimerne i Medina, men heller ikke denne gang havde Mekka held med sit forehavende. Det lykkedes tværtimod Muhammed at befæste og udbygge sin position i Medina, men vi er ude af stand til i detaljer at følge denne udvikling, fordi den er blevet voldsomt fortegnet i den islamiske overlevering. Samtidig lykkedes det Muhammed at vinde tilhængere også andre steder, og i 630 kunne en muslimsk styrke ledet af Muhammed indtage Mekka. I de følgende år sluttede flere og flere lokaliteter og stammer på Den Arabiske Halvø sig til islam; Muhammed selv afgik ved døden efter en kortvarig sygdom i juni 632.

Muhammed har som islams profet en central placering i historien og hans betydning i den forbindelse kan ikke drages i tvivl. Han forblev livet igennem tro mod det udgangspunkt, han fik med kaldelsen til profet ca. 610. Gennem hele sit liv fastholdt han konsekvent den monoteisme, der allerede præger indholdet af de tidligere åbenbaringer, han modtog i Mekka. Desuden dokumenterer hans virke i Medina, at Muhammed var et menneske med enestående politiske evner. Det kan derfor heller ikke undre, at han i den islamiske verden er omgivet af et særligt skær og en meget stærk veneration uanset det forhold, at han i islamiske teologi fastholdes som et almindeligt menneske.

I den kristne og den jødiske tradition tolkes han ikke overraskende som en falsk profet. Den videnskabeligt funderede orientalisme har siden 1800-t. i en række biografier formået at tilvejebringe et mere nuanceret syn på denne, en af verdenshistoriens betydningsfulde personligheder. ---

Parternes synspunkter (procedure)

Sagsøgerne har indledningsvist præciseret, at sagen ikke handler om islams forbud mod billedgørelse af Muhammed, idet denne religiøse forskrift ikke kan påtvinges andre. *Sagsøgerne* anerkender og værdsætter den danske yttringsfrihed og stiller ikke spørgsmål ved denne eller kræver nogen særstilling, men der *er* grænser for yttringsfriheden. Det er *sagsøgernes* opfattelse, at disse grænser er overskredet.

Sagsøgerne har gjort gældende, at de 7 sagsøgende foreninger har søgsmålskompetence, idet medlemmerne af foreningerne, der bekender sig til islam og Profeten Muhammed som en central figur i religionen islam, har retlig interesse i sagen. De sagsøgende foreninger må anses som forurettede.

Carsten Justes ansvar følger af medieansvarslovens § 13, mens Flemming Roses ansvar følger af lovens § 10.

Det gøres gældende, at de tegninger, som Jyllands-Posten bragte den 30. september 2005, indeholder en række sigtelser, der er fremsat mod bedre vidende. Tegningerne indeholder en række ærekrænkende beskyldninger, idet Profeten i tegningerne tillægges en række karakteregenskaber, der er ærekrænkende. Tegningerne rammer ikke alene Profeten, men også muslimer som sådanne, idet Profeten tilbedes og betragtes som rettesnor for muslimers adfærd. Muslimer udstilles derfor via tegningerne som tilhængere af moralsk dadelværdige karakteregenskaber eller holdninger, som tegningerne tillægger Profeten.

De 12 tegninger, der ikke kan anskues enkeltvis, men må ses i sammenhæng og i den sammenhæng, hvori de blev bragt - annonceteksten på avisens forside, Flemming Roses artikel, som tegningerne er anbragt rundt om, og avisens leder samt det erklærede formål, at muslimer må være rede til at finde sig spot, hån og latterliggørelse - rummer beskyldninger mod *sagsøgerne* af retsstridig/dadelværdig karakter, der udgør sigtelser, som er strafbare efter straffelovens § 268, subsidiært ærekrænkelser i strid med straffelovens § 267. Der kan ingen tvivl være om, at tegningerne personificerer Profeten, og tegningerne udstiller ham som kvindeundertryggende, kriminel, skør og uintelligent, ligesom Profeten, særligt i tegning 11, sættes i forbindelse med terror.

Da Profeten anses for et ikon, hvis levemåde betragtes som inspiration og rettesnor for den muslimske befolkning, retter beskyldningerne mod Profeten sig reelt imod alle muslimer og muslimske organisationer, der dyrker hans lære, og dermed også *sagsøgerne*. Dette understøttes af, at bomben på

tegning nr. 11 er tegnet med et emblem, som er den islamiske trosbekendelse (på arabisk), hvorved religionen islam sættes i forbindelse med terror. Selv om trosbekendelsen er på arabisk, forstås den overalt i verden. Der kan ikke være tvivl om, at der har været udøvet terror i islams navn, men det er et klart urigtigt og krænkende budskab, hvis tegningen skal forstås således, at alle islamere går ind for terror. Disse beskyldninger er krænkende, både over for religionen islam, og de, der har tilsluttet sig denne, og er sigtelser, subsidiært ringeagtstyringer, der er egnede til at nedsætte muslimer i andres øjne. Ironi og sarkasme er også strafbare efter straffelovens § 267 og § 268, og det forhold, at tegningerne - i relation til straffelovens § 266 b - måtte være i overensstemmelse med dansk tradition for satiriske tegninger, fritager ikke for straf. Islam går ikke ind for de handlinger eller synspunkter, som tegningerne er udtryk for, og sigtelserne er derfor ikke sande. Beskyldningerne er fremsat mod bedre vidende, da de sagsøgte må antages forud for offentliggørelsen at have sat sig ind i islams troslærdomme.

Det er ikke afgørende, hvilket formål, Jyllands-Posten har forfulgt ved offentliggørelsen; det afgørende er, hvordan tegningerne kunne og måtte forventes at blive opfattet. Det er afsenderen af en krænkende udtalelse, der bærer risikoen for, at budskabet forstås på en anden måde end tænkt af afsenderen. Det har givet tegningerne en ganske vid udbredelse, at de kan ses og forstås af alle uanset sproglige barrierer. Der skal derfor ikke nødvendigvis tages hensyn til den (sproglige) kontekst, hvori tegningerne findes.

Sagsøgerne har endvidere anført, at den beskyttelse af ytringsfriheden til debat om emner af offentlig interesse, der følger af den europæiske menneskerettighedskonventions artikel 10, ikke kan gøres gældende. Samtlige beskyldninger mod sagsøgerne, der er indeholdt i tegningerne, og som må anses som særdeles alvorlige, vedrører faktiske forhold ("allegations of facts"), og er kun straffri, hvis de er sande, og det er ikke bevist. Tegningerne kan ikke anses som værdidomme ("value judgements"), der efter den gældende fortolkning af konventionen straffrit kan fremsættes i videre omfang. Pressen har pligt til at udøve ytringsfriheden i overensstemmelse med god presseetik, jf konventionens artikel 10, stk. 2, hvilket indebærer, at der burde være givet sagsøgerne eller andre islamkyndige lejlighed til at kommentere de beskyldninger, som tegningerne er udtryk for, inden offentliggørelsen. Offentliggørelsen af tegningerne har ikke opfyldt det krav, der kan udledes af menneskerettighedsdomstolens praksis om, at det er en forudsætning for pressens ekstraordinære frihed til at omtale aktuelle samfundsforhold, at omtalen har været sober, saglig og objektiv og ikke sensationspræget. Det fremgår af den ledsagende tekst og det interview, som Carsten Juste gav til TV2/Danmark den 27. februar 2006, at tegningerne blev bragt på Jyllands-Postens eget initiativ og for at provokere ud fra en betragtning om, at alle ind i mellem må finde sig i at blive hånet, spottet og latterliggjort. Et

indgreb i ytringsfriheden skal efter art. 10, stk. 2, være nødvendigt i et demokratisk samfund. Det er anerkendt, at der i den forbindelse kan tages hensyn til den religiøse fred. Det indgreb i ytringsfriheden, som sagsøgerne ønsker, er nødvendigt for at beskytte muslimers gode navn og rygte og deres ret til at udøve deres religion, jf. herved konventionens artikel 9.

Sagsøgerne har endelig gjort gældende, at de subjektive krav, der må stilles for at domfældelse kan ske, klart er tilstede. De har herved anført, at formålet med at bringe tegningerne alene har været at provokere og forhåne Muhammed. Sagsøgerne har herved bl.a. henvist til det interview, der blev bagt i Politiken den 20. oktober 2005 med Peder Bundgaard, som gav udtryk for, at han var blevet "lokket i gyngen" og brugt som gidsel for at legitimere Jyllands-Postens egne tegneres "helt anderledes militante og provokerende tegninger." Det må også tages i betragtning, at de sagsøgte ikke personligt har givet møde ved domsforhandlingen og således ikke selv har afgivet forklaring under sagen. Der foreligger derfor bagvaskelse. Den misforståelse, som Carsten Juste har gjort sig skyldig i, når han i tv-udsendelsen udtaler, at mennesker af alle trosretninger må tåle at blive forhånet og nedværdiget, er ikke disculperende.

Der bør fastsættes en straf i form af dagbøder, men antallet og størrelsen er ikke afgørende. Der bør endvidere fastsættes en godtgørelse for tort, jf. erstatningsansvarslovens § 26, jf. medieansvarslovens § 29, men størrelsen af denne er ikke afgørende for sagsøgerne. Endelig bør der ske mortifikation af det budskab, der er indeholdt i tegning nr. 11 (2) om, at islam går ind for terrorisme.

De sagsøgte har gjort gældende, at de sagsøgende foreninger ikke kan anses for forurettede, jf. herved retsplejelovens § 725. Sagen bør derfor afvises. Der foreligger kun vedtægter for 3 af de sagsøgende foreninger og for de øvrige foreningers vedkommende, hvorom ingen oplysninger foreligger overhovedet, er afvisningsgrundlaget endnu klarere. Der er intet grundlag for at antage, at foreningerne føler sig krænkede, det kan højst være deres medlemmer, men hverken tegningerne eller den ledsagende tekst har været egnet til at krænke noget medlem. Generelt holdte udsagn om et lands befolkning ("finer har let til knive"), en befolkningsgruppe ("molboer") eller personer med en generel beskrivelse af religiøs tilknytning ("katolikker") kan ikke føre til injuriersøgsmål. Kredsen af de berørte er for stor til, at en enkelt kan føle sig ramt, og det gælder også sagsøgerne i denne sag, der i realiteten har rejst et søgsmål på vegne af alle muslimer, uden at der er konkrete personer, herunder medlemmer af de sagsøgende foreninger, der står bag, og som kan anse sig for krænkede. Ved vurderingen af tidligere praksis om spørgsmålet må det tages i betragtning, at spørgsmålet ikke prøves ex officio.

Til støtte for frifindelsepåstanden har de sagsøgte gjort gældende, at ingen af tegningerne indeholder strafbare beskyldninger mod den muslimske befolkning. Tegningerne omfatter ikke muslimer generelt og er heller ikke rettet mod konkrete enkeltpersoner. Der er eksempler på, at medier og andre pålægger sig selv selvcensur for at undgå at lægge sig ud med fundamentalistiske grupper blandt den muslimske befolkning. Formålet med artiklen har ikke været at provokere for provokationens egen skyld, men at finde ud af, om denne selvcensur findes. Et problem, hvis aktualitet og alvor, ingen kan betvivle, og som kun er opstået på grund handlinger, der er begået af muslimer eller i den muslimske religions navn. Det bestrides, at nogen af tegningerne indeholder sigtelser eller ringeagtsytringer, der har et så konkret indhold eller er rettet mod bestemte personer, som et strafansvar må forudsætte. Straffelovens §§ 267 og 268 omfatter kun sigtelser for moralsk dadelværdige forhold, og det er tegningerne ikke udtryk for. Tværtimod må tegningerne anses for ganske harmløse. Opdraget til tegnerne har været helt åbent. Jyllands-Posten har kun bestilt tegningerne, men ikke bestemt deres indhold. Der er en lang tradition for, at satiretegninger som udgangspunkt ikke er krænkende. Illustrationerne til Politikens artikel den 28. maj 2006 (bilag G) indeholder mange eksempler på satiretegninger, som aldrig har givet anledning til sager, selv om de forholder sig meget kritisk til f.eks. jøder, kinesere, den indfødte amerikanske befolkning, befolkningen i mellemøsten osv. Der er intet belæg for at antage, at tegning nr. 1 (konfrontationsspejlet) viser Muhammed som kriminel. Tegning nr. 7 viser en skoledreng i en fodboldtrøje, og medtagelsen af denne tegning viser kun, at sagsøgerne er uden enhver form for humoristisk sans.

De sagsøgte har endvidere gjort gældende, at strafansvar i anledning af meningstilkendegivelser i et medie må forudsætte, at det emne, der behandles, åbenbart er uden offentlig interesse. Jyllands-Postens ærinde var at behandle selvcensur, som har stor offentlig interesse. Det er udelukket (umuligt) at mortificere en tegning, lige så lidt som en sigtelse, som en læser (dommer?) vil kunne uddrage af en tegning.

Byrettens afgørelse og begrundelse

De udtrådte foreningers stilling

Sagen blev som nævnt tidligere anlagt af 1) de foreninger, der er nævnt i dommens begyndelse og 2) Idara Minhaj Ul Quran, Den Somaliske Kultur forening i Esbjerg, DMGT (Sammenslutningen af Muslimske Indvandrereforeninger), Den Somaliske Kultur Forening i Odense, Dansk Islamisk Råd, VUKF, Kulturel Forening for børn og unge, Den Østlige Forening, Soldaritets- og Opdragelses forening, Den Somaliske Kultur Forening, Islamisk Kulturcenter og Somalisk Ungdoms- og Kultur forening. I sagsøgernes påstandsdokument er de sagsøgende foreninger begrænset til den første grup-

pe. Den sidstnævnte gruppe må derfor anses for - for deres vedkommende - at have hævet sagen. De omkostningsmæssige spørgsmål i den anledning er anført nedenfor.

Retten til håndhævelse (søgsmålskompetencen)

Der er intet grundlag for at antage, at de sagsøgende foreninger som sådanne kan anses for "forurettede" af Flemming Roses artikel, de 12 tegninger eller Jyllands-Postens leder. En forudsætning for, at foreningerne kan optræde som parter og dermed kan påtale eventuelle krænkelse i anledning af offentliggørelsen af tegningerne m.v., må derfor være, at de i kraft af deres formål og virke kan optræde på deres medlemmers vegne, og at medlemmerne kan anses for forurettede.

Der foreligger kun vedtægter for Det Islamiske Trossamfund i Danmark, Det Islamiske Trossamfund på Fyn og Islamisk Oplysningscenter. Der foreligger ingen oplysninger om de øvrige sagsøgende foreningers vedtægter, medlemmer m.v. Disse foreninger - benævnt som nr. 2, 3, 6 og 7 i begyndelsen af denne dom - kan derfor allerede af denne grund ikke i denne sag påtale eventuelle krænkelse.

Det Islamiske Trossamfunds formål er at virke til at fremme for forståelsen af islam og medvirke til oplysning herom og til at tilbyde hjælp til muslimske indvandrere og deres familier. Trossamfundet er ikke knyttet til nogen politisk linie eller islamiske institutioner i Danmark eller i udlandet. Det Islamiske Trossamfund på Fyn betegner sig som en religiøs folkelig sammenlutning med det formål at tjene muslimernes interesser ved at forsvare "deres religion og bistå dem i at overholde deres islamiske forpligtelse", skabe "retfærdigt samarbejde med de øvrige medlemmer af det danske samfund" og "missionere under frie vilkår". Islamisk Oplysnings Center har til formål "at oplyse om islam og muslimer samt at hjælpe unge med at blive integreret i det danske samfund".

Efter de citerede formålsbestemmelser er det ikke udelukket, at Det Islamiske Trossamfund på Fyn på medlemmernes vegne kan påtale eventuelle krænkelse af religionen islam, under forudsætning af, at medlemmerne kan anses for forurettede, mens det ligger uden for Det Islamiske Trossamfund's og Islamisk Oplysnings Center's formål at påtale sådanne krænkelse. Efter det, der i det følgende anføres om tegningerne, tages der i denne dom ikke nærmere stilling til den anførte forudsætning.

Tegningerne

Ved den retlige bedømmelse af de 12 tegninger, som denne sag handler om, må der tages hensyn til den sammenhæng, hvori de blev offentliggjort i Jyllands-Posten. Det gælder annonceteksten på avisens forside og Flemming

Roses artikel, som de 12 tegninger er anbragt rundt om. Avisens leder beskæftiger sig i nogen grad med de samme problemstillinger, men ses dog ikke at have nogen betydning for den retlige bedømmelse af tegningerne, der blev bragt under eget navn.

I Flemming Roses artikel gøres den opfattelse gældende, at man i et verdsligt demokrati med ytringsfrihed må finde sig i hån, spot og latterliggørelse, også når det gælder religiøse forhold.

Som også anført af Rigsadvokaten, er det ikke en rigtig gengivelse af gældende ret, at det er uforeneligt med ytringsfriheden at gøre krav på hensyntagen til religiøse følelser, og at man skal være rede til at finde sig i "hån, spot og latterliggørelse". I det omfang hensynet til religiøse følelser vejer tungere end hensynet til ytringsfriheden, vil selvcensur være naturlig og rimelig, og det vil være i overensstemmelse med et moderne demokratisk samfund, at det er domstolene, der sætter grænserne for ytringsfriheden.

Det hævdes videre i artiklen, at "nogle muslimer", men altså ikke alle, gør krav på en særstilling ved at kræve særlig hensyntagen til egne religiøse følelser, og at denne krævede særstilling medfører selvcensur, hvorved i denne sammenhæng må forstås, at nogen afholder sig fra offentligt at fremkomme med meningstilkendegivelser om almene samfundsforhold, som lovligt kan offentliggøres. Udsagnet underbygges med eksempler, blandt andre en tegner, der skal afbilde profeten Muhammed i en børnebog, og som ønsker at optræde anonymt. Eksemplet må forstås som en henvisning til det velkendte (religiøse) forbud mod at afbilde Profeten Muhammed. Når Jyllands-Posten på den baggrund opfordrede medlemmer af danske bladtegneres forening til at tegne Muhammed "som de ser ham", er det vel i første række en udfordring af dette billedforbud. Da Profeten Muhammed og islam i almindelighed identificeres, og da artiklen hævder, at man også på det religiøse plan må finde sig i hån, spot og latterliggørelse, må opfordringen i anden række gå på en skildring eller illustration af religionen islam, eller visse retninger af islam, hvor de kritiske eller satiriske virkemidler kan, men ikke behøver at være hån, spot eller latterliggørelse.

Nogle af de tegninger, som Jyllands-Posten bragte, har intet religiøst indhold eller sigte. Det gælder tegning nr. 6 (der antyder, at avisens projekt er virksomhed for børnebogsforfatteren Kaare Bruitken), og tegning nr. 7 (hvis tekst - angiveligt på farsi - forholder sig kritisk til avisen). Tegning nr. 8 og 12 er helt neutrale i deres formodede budskab og synes alene at kunne krænke billedforbudet, men sagsøgerne har udtrykkeligt tilkendegivet, at dette forbud ikke skal tages i betragtning i denne sag. Temaet for tegning nr. 2 og 4 synes at være billedforbudet; tegning 2 den selvcensurvirkende effekt, mens der ironiseres over konsekvenserne af en overtrædelse af billedforbu-

det i tegning 4. Tegning nr. 5 falder f.s.v. uden for temaet, som der ikke vises noget billede af "Muhammeds ansigt", men den tilføjede tekst ("Profet! Med kuk og knald i låget/som holder kvinder/under åget!") satiriserer over postuleret forbindelse mellem profeten (islam) og kvindeundertrykkelse. Samme tema, men uden tekst synes at være intentionen med tegning nr. 3. Her er sammenhængen gjort mere nærliggende, idet den skæggede mandsperson i forgrunden med sværdet (som har påfaldende lighedspunkter med den skæggede mand med turban, som er en af de tegninger, der illustrerer Politikens essay af Art Spiegelman) må antages - i den givne sammenhæng - at forestille Profeten.

Tegning 1, 3 (omtalt ovenfor) 9, 10 og 11 må efter sammenhængen antages at skulle illustrere Profeten.

Temaet i tegning nr. 1 må antages at være danskernes manglende kendskab til Profeten, og synes ikke at indeholde noget budskab herudover. Tegning nr. 3 sammenkæder Profeten og kvindeundtrykkelse. Tegning 9 kan ses som en (mild) latterliggørelse af Profeten som en noget enfoldig person, mens tegning nr. 10 og 11 - på meget forskellig måde - beskriver en sammenhæng mellem Profeten og terror.

Tegning nr. 10 forestiller (i den givne sammenhæng) Profeten i en slags Sankt Peder-rolle, der modtager nogle selvmordsbombemænd med en bemærkning, der associerer med Koranens fortælling om de 72 jomfruer. Tegningen har karakter af en traditionel vittighedstegning. Tegning nr. 11, der er placeret lige over artiklens overskrift, fremstiller Profeten som en bistert udseende mand med en antændt bombe i turbanen og med den islamiske trosbekendelse som et embleme på bomben. Denne tegning, tegning nr. 3 og tegning nr. 5 (dog uden at forestille Profeten) er de eneste tegninger, som tilføjer Profeten eller Islam sådanne holdninger eller opfattelser, at tegningerne ikke klart falder udenfor, hvad der kan anses for fornærmeligt.

Foreligger der strafbare krænkelser?

Tegningerne nr. 3, 5 og 11 kæder Profeten Muhammed og dermed islam sammen med terror og kvindeundtrykkelse, og har dermed et klart samfundskritisk sigte. De ville næppe have vagt anstød, hvis de var offentliggjort hver for sig. Selv om Flemming Roses tekst kan læses som en opfordring til hån, spot og latterliggørelse, som efter forfatterens opfattelse kan være nødvendig for at påpege og behandle selvcensurproblemet, har tegningerne ikke denne karakter. Det kan selvsagt ikke udelukkes, at tegningerne har krænket nogle muslimers ære, men der er ikke grundlag for at antage, at tegningerne er eller har været tænkt som fornærmelige eller at formålet med tegningerne har været at fremsætte meningstilkendegivelser, der kan nedsætte muslimer i medborgeres agtelse, jf. straffelovens § 267. Tegningerne har

heller ikke været egnet hertil.

Efter det anførte vil der således under denne sag ikke kunne gøres noget ansvar gældende mod de sagsøgte i anledning af offentliggørelsen i Jyllands-Posten af de 12 tegninger.

Til dækning af de sagsøgtes udgifter til advokatbistand skal alle de oprindelige sagsøgere en for alle og alle for en i sagsomkostninger til de sagsøgte betale et skønsmæssigt fastsat beløb på 10.000 kr. og de sagsøgere, der er nævnt i dommens indledning skal yderligere og på samme måde betale 20.000 kr.

Thi kendes for ret:

De sagsøgte, ansvarshavende redaktør Carsten Juste og kulturredaktør Flemming Rose frifindes.

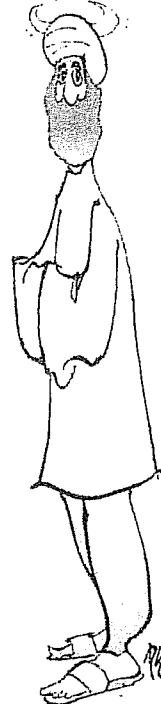
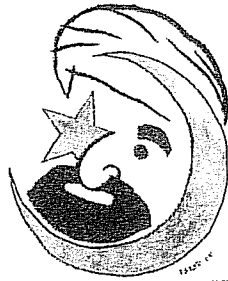
Inden 14 dage skal alle de oprindelige sagsøgere en for alle og alle for en til de sagsøgte i sagsomkostninger betale 10.000 kr. De sagsøgere, der er nævnt i dommens indledning, skal i yderligere sagsomkostninger - og på samme måde - betale 20.000 kr.

Poul Holm

Bilag:

Nedfotograferet kopi af Jyllands-Posten fra den 30. september 2005, Kultur-Weekend, s. 3. Nummereringen er de sagsøgtes. I parentes er anført den nummerering, som Rigsadvokaten har anvendt.

Fredag den 30. september 2005

Muhammeds ansigt

VOR TIDSMAGASINER
AF FLEMMING ROSE
kulturredaktør

Kronikeren Frank Hvam er kendt for nylig, at han ikke tør tage pis på Koranen for åben tv-skærm - En tegner, der skal afbilde profeten Muhammed i en humorbrag, ønsker at optræde anonymt. Det sætter sig væsentligt mere. Sætter af en islamistisk essaysamling. Et furende forsvinsmønstre fjerner et kunstværk af tryk for muslimers reaktion. I denne festsesson opføres te forestillinger med hit og satte rettet med USA's præsident George W. Bush, men der er ikke en eneste om Osama bin Laden og hans allierede, og under et møde med statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) opfordrer en islamisk regering en til at gøre sin indflydelse gældende over for danske medier, så de kan tegne et mere positivt billede af islam.

De afurte eksempler giver grund til bekymring, hvad enten den oplevede frygt holder på et tålk grundlag eller ej. Faktum er,

at den findes, og at den føres til selvcensur. Der sker en indskrænkning af det offentlige rum. Kunstnere, forfattere, tegnere, aviser, sættere og teaterfolk går derfor i en stor hule uden om vor tids vigtige kulturmonde. Det mellem islam og de sekulære, vestlige samfund med ind i kristendommen.

Latterliggørelsen

Det moderne, sekulære samfund afobes at nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hønsyntagen til egne religiøse folioer. Det er ulønkeligt med et værdigt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hård, spyt og latterliggørelse. Det er bestemt ikke altid lige sympatisk og pænt at se på, og det betyder ikke, at religiøse folioer for enhver pris skal presses til grin, men det er underordnet i sammenhængen.

Det er således ikke tilfreds, at folk i totaltære samfund ryger i fængsel for at fortælle vittigheder eller afbilde tilklatere kritik. Det sker som regel med henvisning til, at det krænkter folioets folioer. I Dan-

mark er det ikke kommet så vidt, men de afurte eksempler viser, at vi er på vej ind på en gløstunde, hvor ingen kan forudsige, hvad selvcensuren vil ende med.

12 bladtegnere

Derfor har Mogensvåsen Jyllands-Posten opfordret medlemmer af danske bladtegners forening til at ser helt 12 ud af ca. 40 har bevarer hovevælden, og vi bringer deres tegninger her på siden under eget navn. De er: Anne Sørensen, Povl Erik Paulsen (PEP), Rasmus Sand Høyer, Erik Abild Sørensen, Frank Furvel, Peder Bundgaard, Rikis Karsten, Annette Carlsen, Lars Betn, Jens Jørgen Hansen, Claus Seidel og Kurt Westergaard. Kun 25 ud af 40 er aktive, og nogle af de aktive er underlagt en konkurresceklausal. Enkelte har argumenteret for deres nej til at deltage, andre har henvist til presserende arbejdsopgaver, mens andre slet ikke har givet lyd fra sig.

flemming.rose@jp.dk

ROLIG, VENNER, NÅR ALT KOMMER TIL ALT ER DET JO BARE EN TEGNING LAVET AF EN VANDRO SØNDERDYDE...

